

34-dik sz. Augusztus 26. 1866.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:

SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:

EMICH GUSZTÁV.A képeket kitűnőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 8 hasábos petitsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátság-tere 7-dik sz.)
 a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
 levelekben intézendők.

PEST, 1866.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV

M. AKAD. NYOMDÁRNÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Somhegyi Ferenc.“ — „Lili comtesse.“ (Beszély.) *Vadnai Károlytól.* — „Tarna-Eörs.“ *Dedik Farkastól.* — „A polgárság és városügy a középkorban.“ *Dr. Zoltán Jánostól.* — „Erdélyi képek.“ *Havasitól.* — „Házassági szerződés és menyegző a törököknél.“ *Tanács Mihálytól.* — „Sajtó és törvényhozás.“ *Ökröss Bálinttól.* — „A mohácsi gyásztör.“ *Halász Károlytól.* — „Vegyes közlemények.“ —

„Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ — „Nemzeti színház.“ — „Szerkesztői üzenetek.“

Képek: „Somhegyi Ferenc.“ — „B. Orczy Lőrinc lakhelye T. Örsön.“ (Fénykép után rajz. *Blumberg.*) — „Cigány nők.“ (*Doré Gusztávól.*) — „Vajda-Hunyad vára leégése után.“ (Fénykép után rajz. *Blumberg.*) — „Belső rész V. Hunyad várában.“ — „Képtalány.“

Ujdonságok.

* (*Sz. István király ünnepét*) ez idén is nagy fényvel ülte meg Budapest. Az ünnepnek a legszebb idő kedvezett. Az egyházi szertartást, mely 7 órától 11-ig tartott, a herceg-primás személyesen végezte, nagyszámu, fényes segédlettel. Buda várába a körmenetre rohamt sok ember gyült össze. E nap, aug. 20-án összesen 80,935-en mentek át a lánchídon, mi a legnagyobb szám a lánchíd fenállása óta. Az ünnepélyben részt vett Császárné és Felsege is, ki aug. 19-én a szász koronahercegnével érkezett vissza a fővárosba; Rudolf koronaherceggel és Gizella főhgnővel együtt a várpalota erkélyéről nézték a „szent jobb kéz“ körmenetét. — *Császár és Felsege születésnapja* aug. 18-án szintén a szokott ünnepélyességgel ment végbe a fővárosban. Kora reggel megdördültek az ágyuk a szent-gellérthegyi erődől, 10 órakor pedig a plebánia-templomban Lévai püspök fényes segédlet mellett tartott misét, melyre a hétszemélyes és kir. tábla, valamint a törvényszékek és városi hatóságok tagjai diszruhában jelentek meg.

* (*A herceg-primás*) és emneja Esztergomban a sebesültek kórodáját meglátogatván, mindnyájt megvendégtette s fejenként 1—1 forinttal megajándékozta. E kóroda 200 sebesültre van alapítva.

—v— (*Az állatkertet oly szép számmal*) látogatja a közönség, — a szebb napokon rendszeren négy-hat ezer ember, — hogy jövedelme az egész évi kiadást fedezni fogja, ha szeptember-hóban kedvező lesz az idő. A megnyitás óta emelt épületek közül megemlítjük az igen díszes vidra-ke-trecet tágas vízmedencéjével. Több új állat is érkezett, mint két majom — az egyik a Toninak nevezett társa, — aztán a tő fregattjaul egy hatalmas pelikán, fekete s fehér bivalyok stb. Ez uttal megemlítjük azt is, hogy az igazgatóság nagy köszönettel fogadna *vidrát, baglyokat és farkasokat* s két *hatalmas komondort*, ez utóbbiakat kertör-zőkül. Honfitársaink állatküldeményei egyenesen az állatkertbe, az igazgatósághoz küldendők.

* (*A vincellérek és kertészek vizsgálata*) közelebb nagy számu halgatóság jelenlétében folyt le Budán. A magyar gazdasági egyesület azon 36 hold területű mintakertjén, mely a sz. Gellért-hegy déli alján fekszik, tanintézetet is állított 24 magyar ifju számára, hol ezek a szőlőszet, kertészet, borászat és gyümölcsészet elméleti és gyakorlati tudományában képeztessenek. Ez intézet vezetője dr. Encz Ferenc. A vizsgálat szabad ég alatt történt, s az ifjak a gazdaszat, növénytan, kertészet s más tárgyakkól tett vizsga után fát ültettek, mutatványokat tettek a méh-kasok körül, idei mustot mértek, aztán borokat osztályoztak. Ez intézet alig

hat éves, és már is igen szép eredményeket tud felmutatni.

† (*Gyászhir.*) Zádor György hétszemélynök, egyik legkitünőbb magyar jogtudós, s a magyar irodalom régi munkása aug. 17-én meghalt. Egyik bajnoka volt ő a Vörösmarty, Bajza és Toldy által 1830 táján vitt élénk irodalmi mozgalomnak s *Fenyéry Gyula* álnév alatt irodalmi működései által e korszakban magának nagy érdemeket, s hirt szerzett. Egy ideig pápai jogtanár is volt; az akademiának és Kisfaludy-társaságnak alapítása óta tagja. Az irodalom és tudomány iránt, különösen nagybecsü gyűjtései által utóbbi években gyakorlati foglalkozásai közepett is folyvást nagy érdekeltséget tanusított.

* (*Díjmentes levelezés.*) A pesti cs. k. postaigazgatóság hirdetménye szerint elrendeltetett, hogy sebesült katonákhoz (tisztékhez, katonai egyénekhez, közlegénységhez) intézett mindenféle levelezések, akár a déli, akár az északi hadseregnél, a rendes levéldij alul fölmentetnek s e szerint ingyen szállíttatnak.

* (*Csepely Sándor*) ismert nevű költőnk közelebb jegyet váltott Ferenczy Lenke kisaszszonynyal.

—v— (*Klapka csapatából*), mely Magyarországon is megjelent volt, az osztrák katonaság egy tisztet elfogott. Ezt gr. Scher-Thosznak (?) hívják. 1849-ben magyar százados s Görgey törzskarában nyargonc volt; a világosi fegyverletétel után Párisba menekült s majdnem folytonosan ott élt. Scher-Thosz porosz származásu, s édesanyja csak 1840-ben telepedett meg Felső-Magyarországon. Ugyanezen forrás után írjuk, hogy Türr tábornok közelebb Szerbiában volt, hol a fejedelmet Magyarországra betérésre akarta birni; rábeszélése nem sikerült.

—v— (*Miksa császár élete Mexikóban.*) Ezen, a magyarokat kedvelő s nyelvünket jól beszélő császár, ki Rosti Pál hazánkfíat csak a mult hóban is az utolsó szóig magyarul szerkesztett levéllel tisztelte meg, — új birodalmában igen tevékeny életet folytat, mert ha irás helyett a hivatalokat vizsgálja meg, ezután gyakran tesz gyalog sétát a fővárosban, vizsgálva a hiányokat. Így egyik közelebbi sétájakor az egyetem épületéhez ért, melynek egyik ajtaja iölé ez van írva: „Nyilvános könyvtár és nép-muzeum“, de midön belé akart lépni, az ajtókat zárva találta. Előhivatván a hivatalnokokat, kísült, hogy már évek óta minden a legnagyobb rendetlenségben van itt, körülbelül mint a mi nemz. muzeumunkban, s hogy a helyiségeket nem is nyitják meg a közönségnek; rögtön

Második évi folyam.

34. szám.

Augusztus 26. 1866

Somhegyi Ferenc.

Hazánk katolikus iskoláiban, — melyek mindig *nem felelős kormány* egyenes befolyása alatt állottak a tudományok és közművelődés nagy hát-

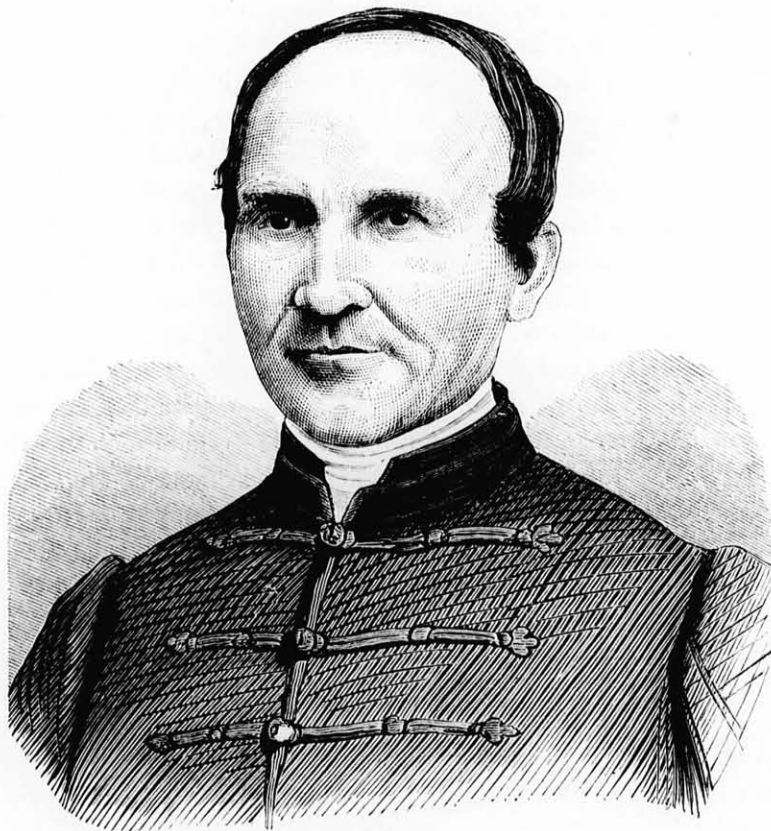
rányára, — ismétljük, hogy ezen iskolákban a nevelés körül legnagyobb érdemet a

kegyesrendiek szerzete vivott ki magának, ezen vagyonára nézve majdnem szegény, de tudós és tán épen azért humanus férfiakban gazdag testület, melynek műveltségi történetünkben a II. József által önkényüleg eltörült Pálosok kiválóan magyar szerzete után minden mások felett elsőbbséget kell nyujtanunk, már csak azért is, mert felvilágosult szel-

leme az előirt tanítási szabályokon felülemelkedvén, növendékeiben lánggra iparkodott ébreszteni azt, mit a ferde s néha talán tendentiosus rendszer inkább eloltott: a felvilágosodás szikráját.

Közép- és főiskoláinkban még csak néhány évtized előtt is egyedül üdvöztönek a latinságot s azon „értelmetlen érthetlenségeket tartották, mik-

nek felfogásán a legnagyobb eszék is régóta hiában török magukat,“ miként egyik sokat szenvedett, hirneves államférfink mondja, s ha ily irányzat mellett a protestáns iskolák neveltjei közül aránylag sokkal több volt a nemzeties műveltségű, felvilágosodott fejű, tágabb eszmekörű és világismerő, mint azon tantermek sanyargatott lelkei közt, hol az ismeretek egész mindenségét a latinul tanult s ép ezért nem értett katekhizmus

Somhegyi Ferenc.

kezdette s Cornélius Nepos meg Curtius fejezte be, mintha Magyarország a tizenkilencedik század derekán még mindig az antiochiai csecsemő-egyház idejét élné, melyben a kereszténység éle-

dése a pogány klasszicitás haldoklásával összeesik, — ha tehát ily irányzat mellett katolikus iskoláink a különben szintén nem a legjobb alapra fektetett protestáns tanodákkal szemben eszterlen conservativizmust képezének, ennek nem a tanítási mód, a rendszer következménye, hanem azok voltak okai, kik a tanítás ezen módját a fejleni akaró szellem koppantójául rendelék.

Mindezek dacára, még ily körülmények közt is nagy érdemeket s épen e viszonyok közt kétszerezéseket szerzett magának e szerzet, melynek legtöbb tagja a világműveltség színvonalán állván, ezen műveltséget növendékeibe is igyekvék átültetni. Ezt pedig inkább tehette, mert már papokká fölszenteltetésük előtt megelőzőleg hat évig kellvén tanárkodniok, módjuk vala ez idő alatt a humánus tanítási modor s az ismeretek legalkalmasabb átültethetése titkaival megismernedniök.

Azonban igazságtalan lennék, ha ezen rend régiebb érdemeiről megemlékezve, elhallgatnám sokkal nagyobb, a közelmúltból eredő érdemeit, azon korból, midőn a germanisatio nemzetiséggyilkoló szándékát Bach uralma alatt a magyar iskolákban kezdette megtestesíteni, elnyomván nyelvünket, elnyomván s meghamisítván történetünket. Ez időben a kegyesrendiek, kiknek kezei közt vannak honunk legkitünőbb iskolái, valóságos hősökül tűnnek fel, kik a hon eseményeit ennek zsenge fiaiban erős lelkük, tudományosságuk és hazafiságuk egyesített erejével, sokszor tán önmaguk kockáztatásával igyekvének a dühös ár elsodrásától megmenteni. Valóban nagyon hasonlított e korban iskoláink helyzete az első, üldözött keresztényekéihez, melyben a gyülekezet hite és jövője megmentését *apostolainak* köszönheté.

S midőn így a föntebbi sorokban elismerésünket fejeztük ki az egész rend iránt, az alábbi sorokban annak egyik legkitünőbb tagját, *Somhegyi Ferencet*, mutatjuk be rövid életirati vázlatban az olvasónak, kinek ajkairól annyi száz és száz hazánkfia hallgatta és tanulta a történet *igaz szavait*.

Somhegyi Xav. Ferenc Bándon, Veszprém vármegyében 1813. okt. 9-kén született. Gymnasialis tanulmányait Veszprémben végezvén, a kegyes tanítórendbe lépett. Trencsénben töltött próbaévei után N. Kanizsán az 1-ső nyelvtani osztályt tanította. 1836—1837-ig Vácon a bölcséleti tanulmányokat végezte, s bölcsészettudor lett. 1837—1840-ig a hittudományokkal foglalkozék Nyitrán és Sz. Györgyön, melyek végeztével pappá szenteltetvén, két évig Tatában, utána szintén két évig Budán működött, mint gymnasialis tanár. 1844-ben, midőn az előadási nyelv a magyar lett, a váci lyceumba rendelték őt előjárói, hol történelmet és a szerzet növendékeinél még külön az érme- és oklevéltant adta elő. Itt fordította Bolla Márton egyetemes történetét magyarra, mely 1847-ben került ki sajtó alól.

A forradalom után megszünvén a váci lyceum, a szerzet jószágaira rendelteték ellenőrül, s innen egy év mulva Szegedre hitszónoknak, hit- és magyar irodalomtanárnak. 1851-től fogva 1858-ig mint pesti tanár működött, s mint ilyen közrebecsátotta a felgymnasiumi ifjuság használatára szerkesztett történetét; 1851-ben az ó-kort, 1852-ben a középkort, és az utjába gördített sok akadály miatt csak 1855-ben az új-kort. 1857-ben Capp földiratát fordította „a reál iskolák használatára.“ 1858-ban a pesti gymnasiumból a szegedibe tétett át, hol mint igazgatótanár a gondjaira bizott nagy szamu tanuló ifjuságot 6 évig vezette. 1859-ben a magyar akademia levelező taggá választotta meg. Székét a „Keresztes hadjáratok és azok eredményei“ című, közhelyesséssel fogadott értekezésével foglalta el. 1865-ben Szegedről, a hol mint mindenütt köztisztelet és szeretetben részesült, a pesti gymnasium igazgatására hivatott meg; és miután e minőségben két évig működött, szerzetének kormányja által a kegyes tanítórend helyettes kormányzójává egyhangulag választott meg. A történelmi tanszékre a magyar k. egyetemenél most már harmad ízben jelöltetett ki.

L i l i c o m t e s s e .

(Beszély.)

Vadnai Károlytól.

IV.

(Vége.)

A báró csakhamar kezdte érezni, hogy ő is elhibázta a dolgot. Ugy járt el, mintha nem gyógyítani, hanem büntetni akart volna, s szigor helyett kegyetlenséget követett el, a mivel nejét egészen

elkeseríté. Nem volt annak többé egy vig hangja, egy nyájas mosolya sem, noha a báró igyekezett iránta gyöngéd, figyelmes lenni. Hozott neki néha ritka ajándékokat is, a divat és fényűzés meg-

lepő ujdonságait, de Lili comtesse azt mondta rájuk:

— Sajnálom, hogy nem tudok örülni nekik! Különben köszönöm.

— Mindig e fagyos hang, Lili! Ha tudtam volna egykor!

— Megmondtam, hogy sok bajunk lesz egymással, s összetörjük egymást. Megmondtam az esküvő előtt.

— Későn mondtad.

Mindig ily röviden és keserűn beszéltek, vagy pedig nem is beszéltek egymással.

Lili comtesse olvasott vagy lovagolt: ebből állt minden szórakozása.

— Mibe mélyedtél el annyira? — kérde egyszer férje, midőn belépett s helyet foglalt, a nélkül, hogy neje föltekintett volna.

— Egy angol regénybe, mely nagyon tetszik nekem. Hősnője egy asszony, kinek kedvesét megölte a férje, s a ki ezért megmérgezte férjét. Bámulom ez asszonyt, hogy nem csak boszúja volt, hanem tettereje is.

A báró föl kacagott.

— Még megérem, hogy megmérgezesz!

— Nincs hozzá erőm.

Ez a gondolat nem volt egy perc szeszélye: Lili comtesse valóban tépelődött azzal. Borzadt tőle és ragaszkodott hozzá, utálta és kívánta, s midőn paripáján benyargalásztta a mezőket, képzelmében egész boszorkánytáncot jártak az ilyen szörnyű gondolatok. Rettenetes jeleneteket gondolt ki, minők csak egy izgalmi regényben olvashatók, miközben erős vonású halvány arca egész fenyegető kifejezést öltött. De a mint szobájában megint nyugodtan ült, megborzadt magától, s gúnyos mosolylyal mondá magában:

— Milyen balga gondolatok ezek egy ily gyöngy tereméstől, s mily szörnyen rútak!

Majd eszébe jutott, hogy nemesebb boszút is állhat. Regényt ír saját életéből, és azt kiadja. Bele is kezdett, de csakhamar bele is unt s félbehagyta.

— Mily tehetetlen vagyok! — sohajtá és ingerülten dobta el a tollat.

Ismét másra gondolt. Télen a fővárosban megismerkedik valamelyik regényíróval, annak elmondja az egész történetet, s megkéri, hogy ezt a regényt ajánlja neki majd. Így is megtudja a világot és ítélni.

Soha sem tudott megnyugodni, s mindig izgatottan érzé, hogy boszút kellene állani, de azt is érzé, hogy nem tud boszút állani. Ha királynő lenne — mily gyönyörteljes gondolat! — csak egy

tollvonást kellene tennie és akkor ezt a szörnyeteget azonnal lefejeznék. Valóban Lili comtesse egész gondolkozása e rút, rideg és iszonyú vágy körül forgott, mely ingerelte őt, a nélkül, hogy valódi gyökeret vert volna agyában. Mindamellet e lélekállapot még külsején is nyomot hagyott. Egyszer, a mint tükrébe pillantott, önkénytelenül felszólalt:

— Hogy elrútultam ezektől a gondolatoktól, mintha egy Kain-bélyeg ülne homlokomon! Elűzöm őket örökre, tűrök és megbocsátok.

S e pillanat óta nyugodtabb lett.

Egyszer azonban boszúvágya ismét fölébredt, de nem magától, hanem egy külső körülménytől. Égető nyári hőségben, könnyű kocsin haladtak erdőségükön keresztül egy hegyi úton, hol a kerékvágás mély, hosszú és sziklás hegyszakadék mellett vezetett, oly közel, hogy e helyen a kocsinak mindig különösen kellett vigyázni. E sziklás hegyszakadéknak meg voltak a maga meséi, babonái és áldozatai, sőt egy helyen fekete kereszt jelölé azt a pontot, hol egy szerencsétlen útas alázuhant és szörnyet halt.

Midőn e hely felé közeledtek, Lili comtesse férjére nézett, ki a hőségtől — és mivel múlt éjjel a szomszédban névnap mulatságon volt — elbágyadtan szendergett.

— Mily könnyű lenne most boszút állani és meghalni! — gondolá Lili comtesse. Ketten vagyunk csak, a kocsis távol maradt, s nem is látni, hol hajtja a tilosba tévedt lovakat. Mily ördögi alkalom! Csak egy rántás a gyeplőn, egy ostoresapás e tüzes lovakra, és ez az ember ott lenn ébredne föl, midőn egy sziklán zúzza szét fejét!

De mint megborzadt e gondolattól, utálta magát és esdőleg tekintett férjére, a ki folyvást szendergett, s fejével minden zökkenésre nagyokat bóbintott, a nélkül, hogy fölébredt volna.

S az alatt, mig e bágyadtan szendergő férfi arcát nézte, melynek kifejezésében mindig volt valami tiszteletre méltó, egyszerre csak a bokor mögül zajos rebbenést hallott, — egy fölriadt hegyi sas szárnyverését, — s egy iszonyú rántást érezett a kocsin.

— Isten segits! — kiáltá föl kétségbeesetten. A férj fölriadt s öntudatlan kapott a gyeplőhöz, de későn — a fák és fenn a tisztán mosolygó ég egy iszonyú látvány tanui lőnek, midőn a megijedt lovak a hegyszakadékba rohantak, s a másik pillanatban egy zuhanás és kínos nyögés volt hallható. De nem hallotta azt egyetlen emberi lény sem.

A kastélyban pedig a cselédek nem tudták el-

képzelné, hogy hová maradhattak. A kocsis, ki — ura parancsa szerint — nagy kerülőn hajta be a megfogott idegen lovakat, már egy órája haza érkezett, holott az uraságnak még hirtelen híre sincs. A tisztartóné — a milyen aggodalmas asszonyosság volt — azonnal rablókra gondolt, kik nem egyszer mutatkoztak már ezen a tájon is. Férje elhallgatata ugyan, hogy ne beszéljen ilyen bolondokat, azonban lelkiismeretbeli dolognak tartá, hogy puszkával vállán, néhány béressel együtt, elibük induljon.

Megjárták az erdők szekérútjait, de nem voltak sehol. Végre elértek a hegytetőn az „ördögbarázdá”-hoz, (a nép így nevezte), s alig mentek ötven ölet, az egyik béres azt mondá, hogy valamit hall.

— Mintha egy ló hörögne!

— Ne beszéljen kend ilyen eszement dolgot! — förmedt rá a tisztartó. — Isten oltalmazzon bennünket!

Azonban minél tovább hatoltak, annál jobban hallák, hogy csakugyan egy ló hörög. Kiáltani kezdtek, de nem kaptak választ, s mindenféleképpen összebeszéltek aggodalmukban és szörnyűködéseik között.

— Itt vesztek! — kiáltá elrémülve az előre rohant tisztartó. — Én látok amott valami fehér ruhát, s látom a ló egyik szemét, mely úgy villog, mint a macskáé.

A béresek is látták.

— Szedjétek száraz ágakat és gyújtsatok tüzet!

És néhány perc múlva a lobogó rémes világitásnál meglátták — csak két ölnyire a parttól — a sziklába akadt és összetört könnyű kocsit, az egymásra zuhant két lovat, s mellettök a grófnőt, a mint ruháiban fölakadva függött. Csak a bárót nem látták.

A tisztartó neki bátorodott, és körül köre, törzsrül törzsre lépve, nem sokára lejjebb jutott, s örömmel kiálta föl:

— A grófnő él, megsimogattam arcát, s úgy veszem észre, hogy nem véres, de szörnyű meleg. Csak jertek le és segítsetek!

S egy fél óra múlva a grófnő ott feküdt már a tűz közelében, a pázsiton, eszméletlenül, s csak hevesen lüktető erei és majdnem hallhatólag dobogó szive árulák el, hogy él és nagyon szenved, habár nem tud róla semmit. Még azon az éjjel beszállíták a kastélyba, mialatt egy lovász vágdatva sietett orvos után.

A bárót csak másnap lelték meg az ördögbarázdá fenekén.

A kis falunak még sohasem volt ily nagy eseménye. Egész csöndje, békéje, napi rendje föl volt zavarva; a vén asszonyok sopánkodtak, a parasztok fejüket csóválták s a kis gyermekek féltek. A kastély udvara teli volt kíváncsiakkal, s a tisztartónak elő kellett venni minden tekintélyét és szigorát, hogy csöndet csináljon, a mire ott fűn a betegnek igen nagy szüksége van,

Lili comtesse egy hét múlva nyerte vissza eszméletet. Első kérdése is az volt:

— Hol a férjem, hívjátok be a férjemet!

— Nincs itthon! — felelé az orvos szeliden.

— Nem igaz. Azt álmodtam, mintha valami szerencsétlenség történt volna vele! Hívjátok be, vagy vigyetek be engem hozzám.

A grófnő folyvást olyan ingerülten kívánta ezt, hogy az orvos nem tudá, mit tegyen. Nem merte megmondani az igazat.

Egy este, midőn a komorna egyedül ült a beteg ágya mellett, a grófnő azt mondá neki:

— Te jó leány voltál mindig s nem tudsz hazudni! kérlek, mondd meg, hol a férjem?

A komorna hangos zokogásban tört ki.

— Öt nap előtt temették el!

S Lili comtesse megint egy egész hétig nem volt eszméleténél, s talán ennél azóta sem volt nyugodtabb hete.

Most már öt év választja el a szörnyű történet napjától, s még mindig azon tűnődik, tépeleg: hogy baleset volt-e, vagy csakugyan ő akarta? Különös, nyomasztó éjnek zavaros homálya marad e pont mindig lelki világában. A rossz gondolat, mely akkor föltámadt agyában, és az a történet, mely annak teljesülése volt, oly gyorsan követék egymást, hogy egészen összeolvadnak emlékezetében. Fél önmagától, az éjtől és a magánosságtól, melyek egyiránt termik a borzalmas gondolatokat. Keresi az embereket, de nem itt, a hol ismerik, hanem távoli országok nagyvárosaiban és fürdőiben.

Néha még a balesetelyekben is megjelen, nevető képpel, piros virágokkal fején, s táncol, mint hajdan. De ha szünet van, arca egyszerre csak elborul, s azt kérdi táncosától:

— Nem borzad-e ön tőlem, a ki már két embert öltem meg?

A kérdezett meglepetve néz rá, s nagy zavarba esik, mig valaki fel nem világosítja, hogy ez a szerény asszony kissé meg van zavarodva, s azzal a rögeszmével tépelődik, hogy két embert ölt meg, holott oly gyöngye, ideges és vékony teremtés, hogy egy nagyobb fajta bogarat sem igen tudna agyon-taposni.

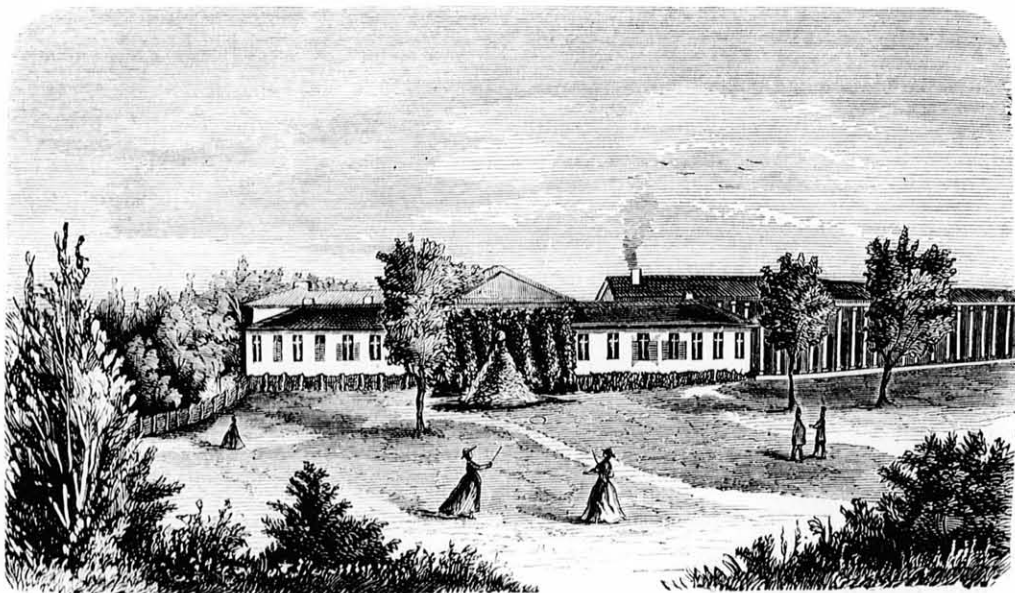
Tarna-Eörs.

(B. Orczy László kastélya.)

Tarna-Eörs magyar helység Heves-megyében, a megye délnyugoti szélén, a Jászság mellett, Jász Berénytől egy órányi és Gyöngyöstől két órányi távolságra. Egészen síkon fekszik, de a Mátra-hegységhez oly közel, hogy az egész pompájában látszik. Határát a Tarna vize épen közepén metszi át; a jobb part fekete, a balpart homokos föld. Szomszédságában van *Visznek* helysége, mely már Sz.-László korában létező parokhiával bir.

Tarna-Eörs a b. Orczy-család egyik ősi birtoka; a török hódoltság alatt valószínűleg el volt pusztitva. Azután csakhamar felépült és kőfallal kerített várszerű kastély volt, mely az egész 18-ik

csak itt lakott b. Orczy József is, ki hasonlólag sokat foglalkozott az irodalommal, s kinek még sok kiadatlan művei vannak a családi levéltárban Gyöngyösön; sőt ifjabb *Lőrinc* sem volt hátrább való, mint elődei, ez is folytonos érdekeltséggel viseltetett az irodalmi mozgalmak iránt, miről akkori levelezései bizonyosságot tesznek. Az irodalom iránt akkor érdekeltséget tanusító emberek, mint Bessenyei György, gróf Fekete János, gr. Barkóci egri püspök, Bacsányi, Kazinczy sokszor jöttek össze a tarna-eörsi regényes fácányosban, melynek ezredéves cserlombjai örömmel adának hűs árnyékot e nemeskeblű, miveltlelkű és a nemzet

B. Orczy Lőrinc lakhelye T. Örsön. (Fénykép után rajz. Blumberg.)

században több kevesebb változtatással fennállott. Ujabban azonban e század első felében alakított át jelen alakjára. Az épület egyszerű római stíl, melynek előrajzát az építész egy Pompeiben kiásott épületről vette. A főlak emeletes, a többi rész csak földszinti s nyugoti oldalán vidám perystilium látszik, hat doriai oszloppal. Belül az udvar négyszögű, s kereken körül zömök doriai oszlopokon nyugvó fedett csarnok vonul. A nyugoti oldal a vendég-szobákat foglalja magába. A keleti az udvari eseléség szobáit; délen van a fedett lovarda s északon az urasági szobák.

Tarna-Eörsöt a mult század végén, s e század elején klasszikus helynek nevezték, mert ott lakott a jeles magyar író, b. Orczy Lőrinc s ott tartózkodott a magyar irodalom egyik újjá teremtője, *Kazinczy Ferenc* is majd két egész évig. Ugyan-

sorsát hiven érző honfiaknak.

Orczy Lőrincnek igen szép életrajzát adta *Arany János* a „Koszoru“ egyik számában. Toldy pedig azt mondja róla: „egyik elseje volt azon magasállásu honfiaknak, kik a külföldieskedés maszlagát maguktól elutasítva, a nemzeti érzést szóval, irással, példával és áldozattal felköltötték és táplálták. . . Első költeménye: *A szegény paraszt néphez intézett beszéde* 1756-ból való, s emberséges gondolkozás-módját hiven fejezi ki.“

Mostani birtokosa, b. Orczy László, egyike a legidősebb felső-házi tagoknak, de azért ifju lélekkel bir, s nagy érdekeltséggel közügyeink iránt; — közelebről is b. Wenkheim Bélával szavazott. Házánál minden magyar ember kedves vendég, s a szobák gyönyörű képei bizonyosságot tesznek a gazda nemes izléséről; a képeket a tulajdonos

külföldi hosszás utazásaiban szerezte, köztük van egy pár olasz remekmű, s a Gegenbauer jeles német festő képei legfeltünőbbek. Reám nézve azonban még érdekesebbek voltak egyik jeles festésűnk, *Kovács Mihály* képei. Kovácsnak, ki abádi születés, második otthonja s ápoló és nevelő anyja Tarna-Eörs. Itt van az ő legelső olajfestménye, „Egmont és Klára“ és sok más képe, melyeket Olaszországban léte alatt készített, s itt van utolsó munkája is, mit a mult nyáron végzett be, az öreg báró arcképe, melyet valóban remeknek kell mondanom.

A családnak még két tagjáról akarok emlékezni; az egyik *Kamélia* bárónő, kinek költői ere csinos verseiben, s megható népdalaiban nyilatkozik. Cikkem hosszura terjedne, ha fölhoznám, hogy egyik legkomolyabb zene-itésűnk mily kedvezőleg szólott zeneszerzeményeiről. A másik b. *Orczy Bódog*, ki egyike legtanultabb és legmiveltebb zeneszeinknek. Az ő megítélését is a műítészekre bízom. Tarna-Eörs falai közt írja ő most nagy operáját, melynek címe: „*A renegat*“, s melynek szövege Kemény Zsigmond „*Zord idők*“ című regénye után készült. **Deák Farkas.**

A polgárság és városügy a középkorban.

(Folytatás.)

Nürnbergben a régi polgári és katonai családok legtovább tartották meg a főuralmat. A mikor csak lehetett, mindig terjesztették ök azt, a törvényes jogok megvásárlása által; 1313-ban a városi öntörvényhozást, 1341-ben az országbirói törvényhatóságot vették meg. Midőn 1378-ban az iparüző osztályt nem lehetett többé visszatartani, a hatalom megosztása illemmel és mérséklettel ment végbe. Nyolc céh részesült ezen évben a városügy kezelésében, u. m. az ötvösök, posztósok, szücsök, szabók, timárok, húsárulók, sütők, serfözök. A kormányhatóság 26 tagból állott, félig sáfárokból, félig tanácsnokokból; ezekből egy sáfár és egy tanácsnok vitte az elnökletet négy hétig, úgy hogy egy évben mindenkire egyszer került a sor. Mindnyája polgári nemes eredetű volt. A kis tanácsnál ezen 26 egyénhez még 8 polgár járult ezen címmel: „nevezettek.“ A nagy tanácsbani részvételre eleinte csak a nemesi családok voltak képesítve, későbbben művészek és iparüzők is fölvetettek, kik hasonlókép „nevezetteknek“ mondattak. Adó, hadizenet, a kis tanács tagjainak megválasztása és más fontos tárgyak jöttek ott kérdés alá.

Majnai Frankfurtban az iparüző osztály részvétel a tanácsban csak lassanként következett be. Miként a többi városokban, a tanácsbelik itt is a régi családokból valók voltak. Sáfárok és tanácsnokok tették a felsőbbiséget. A sáfárok feje a polgármester volt, kit maguk közül választottak. A második polgármester a tanácsnokok élén állott, mely utóbbiak esküdteknek nevezettek. Valamint a sáfárok választák a maguk mesterét, azonképen a tanácsnokok is birtak ezen joggal. Évenként egyszer mind a két választás megtörtént, mindazáltal a polgármesteri hivatal csak 1304-ben fordul elő. A tanácsnokok választásában minden család

részt vett. Így állott a dolog 1325-ig, midőn egy tekintélyes posztós tanácsnokul lépett föl, ki későbbben polgármesterré is lön (1335). Ezen idő óta a tanácsnokok közt hentesek, sütők és más kézművesek is említettnek.

Aachenben a céhek csak 1428 körül kezdenek a közügyekbe befolyjni. Urias magaviselet, a közpénz elvesztegetése, adósságcsinálás, számolni nem akarás miatt vádolták a tanácsot. Sok lárma közt a céhek önhatalmilag a maguk köréből választák meg a tanácsot. Az ő tanács alattomban keresett segélyt szomszéd földesuraknál és fejedelmeknél. A szomszéd harcosok álruhába öltözve jöttek a városba, s a tanácsnokoknál és barátjaiknál elhelyezkedtek. A meghatározott éj bizonyos óráján a kitüzött kapunál összegyülekezvén, ott mintegy 1400 lovagot eresztettek be. Az új tanácsnokokat megrohanták, s közülök ötöt a vásártéren azonnal lefejeztek, a többiek engedelmisséget esküdtek. A harcosok 20,000 forintot kaptak. A roszt gazdálkodás miatti panaszok 1437-ban mérsékeltebbek voltak. A kézműves-osztály az adósság-törlesztési vitákban 60 taggal vehetett részt. Az 1450-iki forradalom után kivítették a céhek, hogy a tanácsnoki állomások öröklése eltöröltetett és az akkor fennállott 11 céhből két-két mester vétetett föl a tanácsba.

Másként alakultak a viszonyok a püspöki városokban. Mert vagy a püspökök vagy a tartomány helytartói voltak azok, kik a királyi kormányzási jogok megnyerése által fejedelmi uralomra tettek szert a városok felett. Regensburgban mindkettő gyakorolta ezen államhatalmat, miből aztán a rendestől eltérő városkormányzat keletkezett. Az ugynevezett belső tanács vitte a városi gazdálkodást, mely 16 tagból állott egy polgármesterrel, mindnyájan jó családokból. Ezek közt is voltak

olyanok, kik a polgármesteri hivatalt maguk számára lefoglalni törekedtek. Tulajdonkép senki nem viselhette ezen hivatalt egy évnél tovább, az Auer nemzetség azonban odavitte a dolgot, hogy a hivatalviselés három évig tartson (1333). De ezen család felfuvalkodottsága és dölyfe miatt a polgárok és iparüzők gyűlöletét vonta magára. Midőn Auer Frigyes családjával a templomba ment, 40 emberrel kísértette magát, s befolyásával mindig ki tudta vinni, hogy polgármesternek újra megválasztassék. Az iparüző-osztálynak sokáig elnyomott bosszankodása végre kitörésre jött; a legelső adott jelre kiszaladtak az Auerek a városból. A céhek megnyerték a jogot, hogy az adókiivetésben, számadásokban és polgármester-választásban részt vegyenek. Ezen jog gyakorlása 52 „nevezett“ által történt, kik a 16 tagnak társai voltak. A 16 tag ezután is a jobb családokból választott, melyek a polgármesteri hivatalból kizárattak, bár a kézmivesek sem mertek arra igényt tartani. Képebbeknek tartották ezen hivatalra a falusi lovagokat, oly bátor és belátásteljes férfiakat, kik nem az áruforgalom és pénzforgatás egyoldalú foglalkozásánál nőttek fel, kik a polgárérzelmet a lovagival egyesítették. A külső tanács hatásköre a biztonság és jogszolgáltatás kezelésében állott. Az ismeretes ószerű hatóság meg volt osztva egy részről a várgróf és bíró, másrésztől a nagyprépost

közt. Csak később sikerült a városnak a törvényhatóságot és kormányzást magához ragadni.

A városi ügynek hű képét adja ezen időből Augsburg. Az itteni művészek, kik műhelyök terményét közel és távol fekvő városokba hordták szét, sok jót szedtek össze a hatóság kezelése tekintetében. Ezt szülővárosukban is érvényesíteni akarák. Az óhaj mindig erősebb és általánosabb lőn, s 1368-ban nem lehetett azt többé mérsékelni. Nem panaszkodtak itt semmi miatt, de a korral haladni akartak. Egy reggel a céhek fégyveresen minden kaput és piacot elfoglaltak.

A tanácsnokok, ártatlanságuk tudatában, a polgárokhoz sorakoztak, kik azon kivánsággal léptek föl, miszerint a családok mondanának le a kormányzásról, s ezt a céheknek adnák által. A tanács nagyrészt bele nyugodott, de mégis előterjesztették, hogy az új városszerkezet bevitele előtt célirányos lenne megbizottakat küldeni a városokba, a hol céhuralom van, hogy a tapasztaltakat felhasználhatnák. Elfogadtatott a javaslat, s a mint a követek visszajöven előadták, hogy a kézmivesek egyedül sehol sem kezelik a kormányzást, hanem abban a nemesi családok is mindenhol részt vesznek: a céhek erre ráállottak és közös kormányzást állapítottak meg.

(Folyt. köv.)

Dr. Zoltán János.

Erdélyi képek.

V.

Hunyadi vára.

Nem tudom, e romok festői szépsége, a hozzájuk csatolt szent név, vagy a mulandóság érzete okozza-e, de ki egyszer megtekinti Hunyadi várat s figyelemmel átjárja minden zugát, a különféle gondolatok egész seregét fogja keblében érezni.

És ezen nem csodálkozhatunk.

Ki átolvassa Erdély, e kis hon oly változatos történelmét, bámulva egy-egy fényes jelenésen, de tovább nem rohanva a vesztés, és ön bűnünk által előidézett gyalázat utjain, — a legnagyobb honfiúi tisztelettel fogja sorba rakni ama nagy neveteket, melyek emlékeseinél hangosabban dobog a hazafi szive.

Azon hosszú sorban, melyet hazánk nagy férfiai alkotnak, Hunyadi János méltó helyet foglal el. Élte minden perce csak hazája boldogságára volt szentelve, megvédte emberfölötti erővel a

hont és nemzetet; — és mit nyert érte? ármány, árulás kísérte minden lépteit.

Miként az offenbányai kunyhót Mátyás az igazságos, a alvinci igen egyszerű kastélyt Martinuzzi, a vajdahunyadi várat Hunyadi János tevé nevezetessé, a honfiak zarándoklása tárgyává.

Századok merültek föl, s századok hunytak el, mondja egy helyen Jósika, s ősz faltömegei, magas tornyai, tágas termei a vajda-hunyadyi várnak állnak még; a régiségek, s az ősz hajdankor emlékeiben oly gazdag Erdélyben nincs szebb maradványa a sötétebb századok rég elhamvadt éveinek.

Igaz, áll még a vár, de bús, rideg.

Egy nagyszerű rom az most; összedől, mint azon századok, melyeket képvisel. Az előhaladt kor szelleme le kényszeríti szállni a sasfészek büszke

Cigány nők. (Doré Gusztávtól, lásd szövegét a „Vegyes Közl.” közt.)

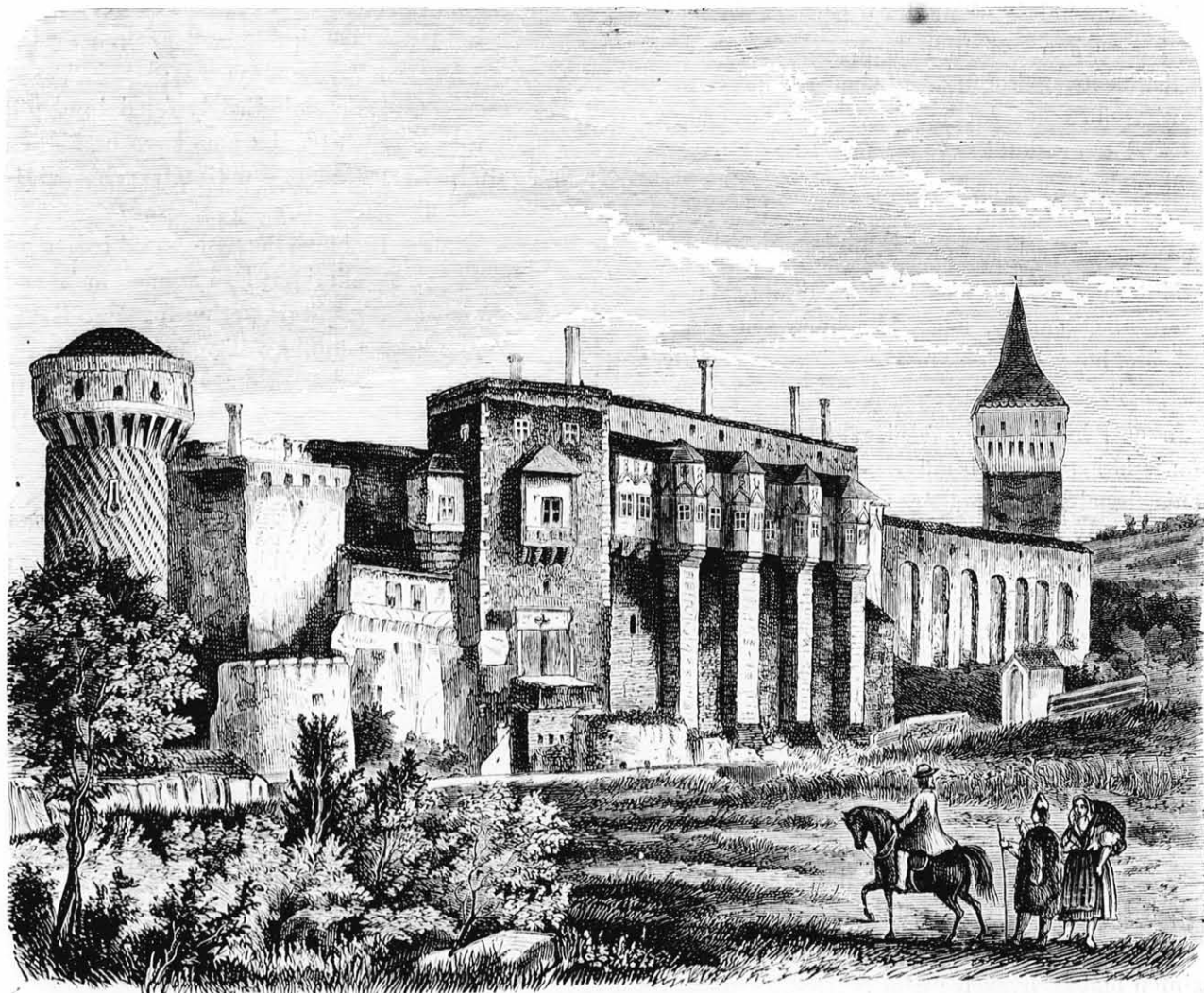
lakóját, — s ha nem is tanítá szelidebb érzésekre, legalább kívánta tenni ezt.

Azóta ott porladozik a büszke vár; tanácstermében, hol a honatyák gyüleseztek — most varjak serege károg.

Magas szirtfokon emelkedik a Hunyadi-vár. Alant foly a Zalasd-vize, esőrömpölését messze fölküldi a hajdan szép időket élt komor falaknak, s az egyik üregen be, és a másikon kirohanó széllel mintegy mesélni hallatszik a régi időkről.

A tömkeleg a kaputól jobbra Bethlen Gábor építménye; oly tarka az a bástya, mint a kor, mely megelőzte, oly sok minden akart ott lenni, mint kormányzata alatt a honban; s végre az egész építményből oly nagy semmi lőn, mint törekvéseiből utódai alatt.

Hunyadi építményének végén áll egy bástya, a „*Ne bojsza*“ — ne félj! a ki oda bejöhetett, nem kelle félnie, a vastag falak bármi ellen is megvédték volna.

Vajda-Hunyad vára leégése után. (Fénykép után rajz. Blumberg.)

Ott áll a rom; az őrtoronyok, bástyák, erődök, és erkélyek tarka vegyülete jelzi az átélt kort. Képünk közepén látható egy kapu, fölébe rászállt a kétféjű sas, előtte a hidat rég lerontották, nehogy valaki alatt összeessék; e gondoskodás dicséretet érdemel. Csak a hidnak jóslatokkal beírt oszlopai állnak komoran, a Zalasd habjait boszantva.

Mi e kaputól jobbra van, a szép esinnal és szabályosan épült rész Hunyadi építménye; szép a négy kisebb erkélyen a góth művészet, de a faragványok porladoznak.

A néphagyomány azt tartja, hogy Hunyadi vész idején e bástyába vonult; de a történelem nem emlékszik, hogy Hunyadit ezen várában ellenség megszállta volna.

Mászsunk le már most a vár sáncába, s onnan egy kis kapun keresztül a vár udvarán leljük magunkat. Mily szomorú látvány! Köröskörül pusztulás és enyészet; mit az idők zivatarai, e hazát ért annyi csapás megkimélt, mi kikerülte a barbár pusztításokat, az ott enyészik az évekkel.

A gyönyörű forgású ajtó, — azon kor izlé-

sének jelességét tüntetvén föl — rakásra dőlnek s a Hunyadyak gyűrűs hollója és a Szilágyiak kecskéje nemsokára — az időviszontagságok kegyelméből — a porban fognak heverni.

Lépünk be egy ily szép faragásu ajtón Tágas teremben leljük magunkat; magas oszlopok tartják a merész boltozatot, — melyet bemeszeltek s csak régi leiratok nyomán tudjuk, hogy veres márványból épült. Ez a tanácsterem. Az alkotmányos élet mily napjai folyhattak itt le; oh, ha az az öt komor oszlop beszélni tudna!... mennyi drágakövekkel kirakott kard lármázá föl egykor e falak egyhanguságát, mily megrázó éljennel fogadhaták itt egykoron az egybegyült honatyák az országgyűlés — és megyegyűlések végzéseit. — — Pár év előtt kényelmesen irt benne egy egy erdőgyakornok, most pedig üvölthet benne a szél kényekedve szerint s versenyt futhat a betévedt szárnyasaggérrel, az éj e sötét vándorával.

Mutatnak még e teremben egy fülkét; azt mondja a szóhagyomány, hogy Hunyadi gyakran vonult ide, hogy kihallgathassa vendégei véleményét, sérelmeit.

Innen felmehetünk a felső emeletbe. A képünkön is látható és góth művészetei előntött erkély vonja figyelmünket magára; hat kis szoba ez, veres márvány padozattal s különféle cifra boltozattal; a kilátás ezekből gyönyörű; a város ezeket mint legbecsesebb részeket fedél alá tette. Egyikében egy szegletkő áll, — a monda szerint ezen szülte Szilágyi Erzsébet a szerencsétlen Hunyadi Lászlót.

Az étterem, s benne a zenészek helye, a többi szoba, a nők osztálya sat. csak úgy birna érdekel, ha még ép lenne; — de így azt sem tudjuk: mi hogy volt, — csak látjuk a néma romokat s olvassuk régi oklevelekből, e szobák hogyan voltak butorozva.

Bethlen Gábor osztályának zugait, bástyáit sat. szintén hiában írjuk le; nem is lehet.

A kápolnába szintén szép faragásu ajtó vezet, s benne szép domborművek, s néhány zilált pad van.

Mellette roppant mély kut is van, mely a Zalasd vizének medrénél alantabb fekszik.

Hogy Hunyadi mikor és hogyan jutott a vár birtokába? homályos, mint eredete és neve. Valószínűleg 1409-ben nyerte Zsigmond királytól e várat, mely 1389-ban már állt; de mint az országterem egy oszlopának ezen fölirata mutatja: „*Hoc opus fecit fieri, magnificus Joannes Hunyad, regni Hungariæ Gubernator. Anno MCCCCLII.*“ Hunyadi a kaputóli jobbszárnyat 1452-ben újból építé.

1482-ben Mátyás király Corvin Jánosnak adományozza.

1530-ban Cibak Imre, erdélyi vajda birtoka.

A Ferdinand és János király közötti harcok alatt a Hunyadi-vár sok ostromot állott ki, úgy annyira, hogy János Lippáról engedi el a hunyadi urodalomnak az adót 6 évre. 1536-ban János enyingi Török Bálintnak adományozza. 1605-ben. Bocskai az ifju Bethlen Gábornak adományozza. 1612-ben az enyingi Török család visszakapja; Bethlen J. az enyedi uradalom egy részével kárpótoltatik.

1617. Bethlen J. Török Jánostól megvásárolja, és Bethlen Istvánnak adományozza.

I. Rákóczy György volt Erdély fejedelme, gögös nyugtalan férfi, ki trónját ama zavaros időben mindenkitől félté, s azért a tekintélyesebb családoktól menekülni óhajtott.

Történt, hogy Bethlen Péter egy cselédjét jól föbe kollintotta. Az alkalmat leső fejedelem közbe szólt, Bethlent mint gyilkost perbe fogatja. Bethlen István, mint atya közbe veti magát, de látván, hogy semmire sem mehet, a portához folyamodik. A Bethlenek jószágai, mint felségsértőké elkoboztatnak, köztük Hunyadvár is. Hunyadvárra jogot képzett Zólyomi Dávid, egyike a legnyugtalanabb jellemeknek Erdély történelmében, mint Bethlen Katalin férje.

Rákóczytól Zólyomi sem nyughatott. Egyszer csak az alvinci kastély parancsnoka Kuklowsky által elfogatja, s Kövárba zárátja a legszigorubb őrizet alatt.

De Zólyomi nemsokára megmenekül s a portához fut. Innen csakhamar Apafi következő levelet kap: „Atyámfia! Zólyomi a magas portánál panaszkodott, hogy Hunyad-vára Tököly, Gyalu Bánfy stb. kezében van. Uram barátom! ez nem illet. A dicsőséges zultán parancsa, hogy Zólyominak minden vagyona visszaadassék. Ezt tehát megértsd. Jun. 15. 1667. Kara Mustafa, kaimakain.“ — Apafi azonban, — mint sokszor tevő — e levéllel is hallgatott, vagy megmutatta Teleki Mihálynak mondván: „lássa Teleki Mihály uram mit csinál.“ Ez ügyben sok arany vándorolt Mustafa és Teleki zsebeibe. De a Hunyadi-vár mégis a Tökölyiek birtokában maradt, s Tökölyi Imrere szállt, ki magát e várurságba tökéletesen betalálta: utasításokat adott a várnagy, a káplán, a kapus, az íródeák, a toronyőr stb.-nek. Sőt kiadás-és bevételeiről is pontos számadást vitt.

Tököly sem kerül ki az erdélyi urak sorsát, — ő is nótáztatott, hunyadi, krakói, kükküllővári uradalmi elkoboztattak 1686-ban. De a fiatal hős

nem sokat törődött ezzel; volt egy éles kardja, hős kara, s mi harera készte: árva hazája és szép neje Zrinyi Ilona. Sok boldog és nagy napja lehet, de egy csepp volt ez ama tenger fájdalomban, mit Bythiniában érezhete. Mig fénypontján ült hatalmának, Apafi szövetségese volt, de alig fordult el tőle a szerencse s megnyiltak ellene a vádak. Jóságai a fejedelem, II. Apafira szálltak. A Hunyadi-vár II. Apafi halálával (1713) neje, ennek halála után pedig 1724-ben a fiscusra jött, mely bányászati hivatalul és vasraktárnak használta, — a hozzá mellékelte jóságokat pedig 13,000 frtért haszonbérbe adta.

Igy romlott aztán e vár napról-napra; ez még nem volt elég, II. József alatt Hóra és Kloska, e szörnyei azon századnak, rablócsorda élén bekalandozták Hunyad és Alsófehérmegyét, 60 falu és 232 nemesi lak pusztított el s lön ez embertelen tömeg martaléka csak Hunyadvármegegyében, s 28 nemes ember lön kivégeztetve baromi kegyetlenséggel csak Vajda-Hunyadon, s a nagy Hunyadi vára alig lön képes önmagát is föntartani.

Romlott aztán tovább, senki sem gondolt a szent emlékre. Voltak ugyan, tisztelet a kivételeknek mint Osdolai Bögözi Adám, ki egész vagyonát följánlotta, csakhogy e remekmű megmentessék.

1817-ben meglátogatván e helyet I. Ferenc, a vár helyreigazítására 30,000 frtot utalványozott.

Alig emelkedett ki kevéssé romjaiból s 1820-ban villám ütött a kápolnába, nagy pusztításokat téve.

Romlott ismét tovább, mig Lengyel István a „Kedveskedőben“ egy siralmas énekben fölszólitá a nemzetet — megmentésére e becses műnek.

A fölszólitás nem hangzott el s báró Miske József buzgalma folytán a vár összetoldva-foldva helyre állt; s ily állapotban éneklé meg Kazinczy.

A forradalom hamar elvonult fölötte.

1852-ben Hunyadi János büszke várában, az alkotmányos élet ezen százados tanujában a be-zirkerek sétálgattak. — — —

1854. april 13-án éjjeli 11 órakor a tarka bástya tetejére vezető lépcső meggyult, a tűz hamar fölkapott a földelbe, s rövid óra alatt e jótékony, de haragjában iszonyu elem rommá tévé a történelmi és építészeti remekművet.

1855. okt. 30-án, az építészeti emlékek fölkutatására és föntartására rendelt cs. k. központi bizottmány gyűlést tartott, melyben a Hunyadi-vár leégése tárgyalatott, egyszersmind indítvány tétett, hogy e becses mű föntartása a helytartóság figyelmébe ajánltassék.

A helytartóság 1857. jun. 30-kán mérnököt küldöt le, hogy a költségeket fölszámítsa, s kérest intézett a miniszteriumhoz. A cs. kir. miniszterium azt írta, hogy az állampénztárnak más célja van, abból a Hunyadi-várra nem költetni, hanem csináljon valamit a központi bizottmány. E bizottmány még egyszer folyamodott a cs. k. miniszteriumhoz, de a gazdálkodó miniszter, Bruck az erdélyi bányászat pénztárából csak 400 ft 35 krt utalványozott, s megbizta a pénznélküli hivatalokat, hogy a várat még a tél eljövete előtt

Belső rész V. Hunyad várában.

fedjék be.

De ily célra százak nem elegendek! s a hunyadmegegyei nemességnek köszönhetjük, hogy szebb részei e várnak: milyen az erkély, fedél alatt vannak. — A porladozás legalább tovább tart. — —

Havasi.

Házassági szerződés és menyegző a törököknél.

(Egy törökországi magyar gyógyszerésztől.)

Az ozmán nő férje házában alig több elsőrangú cselédnél, kinek feltétlen engedelmesség, szigorú odaadás, s a világ minden élvezetétől örökre megválás a teendője. A nő rabja férjének, akarata nem is létezik.

Igy állván a dolog, a házasság nem is a legszen- tebb vonzalmak, s az ezekből eredhető benső el- határozás kifolyása. Oly alku az, mely többnyire

épen az érdeklött felek tudta s akarata nélkül, a szülék, rokonok, vagy ezek nem létében a gyámok által köttetik.

Az alku leginkább a körül forog: mi lészen a leány hozománya, avagy mit ajánl a férj neje- nek, ha tőle elválni akarna?

Ezt nem leendő felesleges megmagyaráznom.

Az alkorán szerint szabad a nőt bármikor, és

bármily körülmények közt elbocsátani, s mást venni, — valamint a nőnek is joga van férjét minden percben elhagynia, s máshoz mennie anélkül, hogy az szégyenre, akár pedig törvényes egyházi vagy polgári beavatkozásra adna alkalmat. A szerződés tehát egymást egymás arányában annyiban biztosítja, a mennyiben a férjnek bizonyos összeget kell fizetni, ha nejét elhagyja; a nő viszont egész hozományát elveszti, ha férjét elhagyni akarja. A fizetendő összeg a férj anyagi állása, a nő hozománya szülei ajánlata szerint határoztatik meg. A szerződés az *imam* (pap) és *kadi* (bíró) előtt köttetik, s csak azután adatik tudtul az illetőknek, hogy már el vannak jegyezve.

Természetes, hogy a jegyesek egymást vagy csak gyermek-korukból, vagy épen schonnan nem ismerik; legfeljebb azt tudják, hogy fiatal vagy öreg-e? — mert nem ritka eset, hogy egy 70 éves aggastyán 14 éves leánykát veszen el, mi a törököknél nem is szembeötlő.

Meglévén az alku, az illető imám, ki előtt a szerződés történt, elmegy a leány lakására, és az ajtón zörgetni kezd. A leány értesítve lévén, cleve kimegy, — de az ajtót ki nem nyitja. — Kérdi az imámtól: hogy mit akar? — ez elmondja, hogy el van jegyezve ezzel és ezzel; akar-e hozzá menni? — mire mindig *igen!* a felelet; ezt háromszor ismételi.

Most elmegy a völegény lakására, s a fentebbi kérdést háromszor teszi hozzá, a mire ismét *igen!*

a válasz. Minden meglévén, meghatározzák a napot, melyen a menyegző tartatni fog.

A menyasszonyt többnyire éjjeli órákban, fátylák, ujongás, lövöldözés, és bohóckodás mellett viszik üveges zárt hintóban a völegény lakására, hol őt a várt, avagy már megjelent női vendégek lakosztályába vezetik. Itt fogadják a völegény női rokonai. A férfi-vendégek a férj lakosztályában foglalnak helyet. S megkezdődik a mulatság.

A török mulatsága abból áll, hogy evés, ivás, csibukozás mellett hallgatja a zenét, mit pár női zenész viszen véghez. Nem hiányoznak emellett a férfiruhába, keleties bájjal öltözött női táncosnők sem, kik ujongva, teshajlongások s szerelmi énekkel zengése mellett mulattatják a női vendégeket.

A férfi-vendégek a völegény lakosztályában evéssel, ivással, csibukozással töltik az időt, de zene itt nem mindig létezik. A tánc, mely az európaiaknál a mulatságokat leginkább fűszerezi, a törököknél egészen ismeretlen. Gazdagoknál a fentebb említett mulatság 3—8 napig szokott tartani; a vendégek azonban nem gyűlnek össze mindennap mindnyájan, hanem minden napnak megvannak a maga vendégei. A szegényebb soruaknál szegényebb módon megy véghez.

Elvégződván a mulatság, s a vendégek szétoszolván, a völegény bevezettetik női rokonok által a menyasszony szobájába, s itt látják egymást, lehet az életben legelőször, — s kezdődik a vig, vagy szomorú élet első felvonása.

Tanács Mihály.

Sajtó és törvényhozás.

(Olvastatott a Budapesti könyvnyomdászok önképző-egyletében, 1866. aug. 12.)

A gondolat kifejezése és terjesztése beszéd vagy írás, illetőleg ennek erőműves többszörzése, t. i. sajtó útján történik.

A beszéd szavakat, a sajtó jeleket használ. Amaz zenéje, ez festménye a léleknek. Amaz isteni ihlet s adománya az égnak; ez emberi mű s vívmánya az észnek. Amazt örököltük, ezt szereztük.

Összehasonlítva mindkettőt, a célra nézve nem fogunk látni különbséget. Mindegyiknek célja és rendeltetése abban áll, hogy a szellemi és érzéki világot áthidalja; azt hozzáférhetővé, ezt megérthetővé tegye, s folytonos közlekedést tartson nyitva azok között, kik a gondolatnak kifejezést s a gondolatközlésnek utat keresnek.

Annyivel eltérőbb a különbség a hatásra és eszközökre nézve.

A beszéd közvetlenül hat, érintve majdnem valamennyi érzéket. Halljuk a szavak varázsénekét,

látjuk az öröm sugárait vagy a bánat könyeit a szemekben; érezzük melegét a nemes tüznek, mely a szónok keblét, arcát égeti; és a hatás önkénytelenül ragad bennünket magával.

A sajtó néma jeleket használ. Minden csak a látszervek által jut az értelemhez. Az olvasó nyugalommal halad az egyforma sorokon, a nélkül, hogy láthatnók arcán a hatást, s azt, mi e hatás alatt lelkében történik.

De azért a hatás mindig jelen van, — és a hatás végtelenül nagy!

Kívül falakon, melyek a szónokot s gyérszámú hallgatóit körítik; távolabb a térben, mint a mennyire elfogadó érzékeink működése hat: a beszéd és hatása nekünk már nem létezik. Egyes hangokat hoz csupán felénk a hír, mignem szárnyai ellankadnak, s nem hallja senki szavait.

A sajtó nem ismer távolságot, nem véget és ha-

tárt a térben. Mindenütt, hol emberek élnek, ezer karral működik; mit a gondolat teremt, közli és terjeszti mindenütt; a néma jelekben látjuk szellemét, halljuk szavait a szerzőnek; látjuk a tudomány és művészet minden lépteit, halljuk a kor-szellem harsány szózatát, s lehullván sorompói a térnek, egy terem lesz a föld, egy gyülekezet az emberiség.

Kimért száma az éveknél, mely mint fenyőóra lefoly, vagy egy gyöngé fuvalat, melybe az enyészet rejtőzik: — s az ember nincs többé! Mint szótlán hangszer, melynek hurjait letépte az idő keze, elnémulnak örökre a beszédes ajkak, — s minden, mit az ember annyi munka s fáradtság közt gyűjtött, vele együtt sirba száll. Csak a hagyomány tartja fenn nevét egy időre, miglen a feledés moha olvashatlanná teszi e hűtlen emléknél is betűit, s aztán nem tudja senki, hogy létezett.

A sajtó nem ismer mulandóságot, nem véget és határt az időben. A mit koszos költőnk mond egy jelesnek sirja fölött, — „hogy ott csak elomlandó tetemeit jelölék ki baráti, — s fenn van időt muló szelleme, műveiben“ — a sajtó ezt minden sirra fölírta, hol munkásai pihennek. Az egyforma, fekete sorokon mint panoráma büvképei vonulnak végig előttünk a századok, — föltárva az emberiség küzdelmeit, erényeit s tévedéseit. Látjuk a tudomány és művészet első kísérleteit, fokunkinti haladását, s ha emberileg így szólhat — bevégezését. Közöttünk élnek a férfiak, az erő és szellem óriásai, kik a történelmet alkották, s kiket a történelem nagygyá, alkotásuk halhatatlanná tett, — és mi benne élünk az eseményekben, az idő és emberek munkáiban. Előttünk alakul, fejlődik és enyészik minden, s lehullván sorompói az időnek, mutat s jelent egy pillanattal áttekinthetünk.

Herder azt mondja a beszédről, s mi a sajtóra alkalmazzuk, ezt: „durch sie ist meine denkende Seele an die Seele des ersten und vielleicht des letzten denkenden Menschen geknüpft.“

A hatásnak ome végtelensége teszi a sajtót az emberi ismeretek és közvélemény közlőjévé. Itt születnek az eszmék, a tudomány és művészet alkotásai; itt készítettnek elő a változások, a tisztább és helyesebb fogalmak; itt nyer kifejezést az egyesek jobb meggyőződése, a népek kívánata és akarata, s hogy ismét Herderre hivatkozzunk: „alles, was Menschen je auf der Erde Menschliches dachten, wollten, thaten und thun werden.“

A hatásnak ily erejével foglalja el helyét a sajtó az államintézmények közt, s míg másokért,

egyesek s a közjó érdekében mindent tesz és mindent követel: magának csak azt kéri, mit az emberiség joga kinek-kinek már születésekor biztosított: *a tulajdon szentségét, s a szabadságot!*

Az erőnek ily hatása követeli más részről, hogy az állam őrszemmel kíséresse a sajtó műveleteit, melyeket önzés, szenvedély s rut visszaélés annyi bajnak tett már kuftejévé, s annyiszor!

E kölcsönös viszonyok rendezése, magánjogi s államrendészeti tekintetben, a törvényhozás figyelmét pár évtized óta hazánkban is fölébresztette; időszerűnek látom tehát, hogy t. hallgatóimat azon elvek iránt, melyek a sajtó és törvényhozás közt fenforognak, általánosan s mindkét szempontból tájékozzam.

A tulajdoni jog az ész szüleményeire s erőműves többszörözésére nézve abban áll, hogy az irodalmi és művészeti termékek az utányomás ellen megóvassanak, s az előny, mit a szerző munkájával elérni akart, minden egyebek kizárásával, törvényileg biztosítottassék.

A nyomtatás föltalálása előtt e jogot a kézirat birtoka adta meg. Törvények által biztosítani a tulajdont csak azóta vált szükségessé, mióta a kézirat magán birtokból sajtó útján a nagy közönség kezébe jut, s mint egyszersmind ipar- és kereskedelmi cikk, hozatik forgalomba.

A tulajdoni jog létezését, valamint szükségességét annak, hogy létezzék, — ma már senki nem vonja kétségbe; mind a mellett alig 100 éve még, hogy a törvényhozás a sajtó-viszonyok e nemét rendszeres teendői közé beillesztette.

Addig az illetők kérelmére kiadott egyes kiváltságok nyújtottak védelmet, — s ezt is az iparnak inkább, mint a teremtő ész tulajdonának szempontjából. Ily kiváltságokat látunk már a 15 ik század utolsó tizedében egyes olasz és német városok, — különösen Velence, Majland s Nürnberg által adományozva. Ugyanazon évtizedben nevezett I. Miksa császár a romai szent birodalom könyvnyomdái számára egy „General-superintendentenst“, kit a könyvvizsgálat mellett azon jog is illetett, hogy efféle szabadalmakat osztogathasson. Frankfurt és Lipese voltak az időben a német könyvkereskedés gyűlpontjai. Ott egy császári biztosság örködött a szabadalmak felett, itt a szász fejedelmi kormány. Ily kiváltságokkal találkozunk Frankhonban, hol a könyvkereskedést kiválólág Páris város összpontosítá, melyeknél fogva részint a király, részint a parlament, részint az egyetem adott jogot bizonyos irodalmi művek kiadására, — miglen a 18-ik században már privilegiumokat osztogatni egyedül a királynak állt jogában. Ily kiváltságok diva-

toztak hazánkban is egész az újabb időkig, — fejedelmi „gratia“ és „privilegium“ hozván forgalomba és védelmezvén az elme műveit.

Évtizedek multak el, s mind inkább bebizonyult, hogy a szabadalmazás sem a tulajdon fogalmának, sem a célnak meg nem felel. Valamely jogot, bizonyos körülmények közt, törvényileg elismertnek kimondani annyi, mint kimondani azt, hogy a jog addig nem létezett; — és ez, megsértése a legszentebb jogoknak. Az élet, szabadság és tulajdon ezek közé tartozik. Ki állithatná, ki merészlené gyakorolni az ellenkezőt, a nélkül, hogy az emberiség jogait ne sértse? Avagy van-e szükség mendecklevélre, oly célból, hogy a személy legdrágább jogai, az élet, szabadság és becsület el ne tiportatsanak, vagy privilegiumra a végett, hogy az ember tulajdonát kizárólag élvezhesse? A szabadalom tehát meglevő jogot védett, melyet mindenkinek el kell ismernie, — nem szabadalmazott, hanem jogi minőségénél fogva. De továbbá a szabadalom később annyira általánossá vált, hogy a ki kérte, mindenkinek megadatott. Általános sza-

badalom pedig nyílt ellenmondásban áll önmagával.

Magasabb szempontra kellett tehát emelkedni, hogy a tulajdon szentsége kellőleg méltányoltassék — s így lett e jog befogadva a törvényhozás rendszerébe.

Frankhon az első, mely a szerzők kizáró jogát saját műveikre, még 1566-ban kimondotta, de a jog biztosítékát továbbra is királyi szabadalomnak tartotta fenn. Németországban Nürnberg város tanácsa 1623-ban tiltá meg általánosan az utánnomást, tekintet nélkül arra, vajjon a mű szabadalmazott-e vagy nem. A szász választófejedelemség ugyancsak a 17-ik században még hatályosabban intézkedett. A belföldi íróknak t. i. kizárólagos szabadalmat adott, a külföldieket pedig feljogosítá, hogy a szabadalmak időtrabló kinyerésének mellőzésével, jogaik fentartását a könyvészeti biztonság lajstromába beiktassák; sőt némely esetre még ezt is mellőzhetőnek nyilvánítá.

(Vége követk.)

Ökröss Bálint.

A mohácsi gyásztér.

(A gyásznap emlékünepe alkalmából.)

Őseink eme fájdalmasan híressé vált temető helyén annyi fájó emlék merül fel előttünk a multból, hogy lehetetlen komoran nem lépni e térre.

„Mennyi nemes bajnok, — méltó sok századot élni,
Fénytelen itt szunnyad s kő se mutatja helyét.“

De ha nincsenek is kő emlékjeleink egyes elesett hőseink porai felett, van e nagyszerű helynek némely részben megfelelő épületünk, mely ama gyásznap emlékére emeltetett: a mohácsi kápolna. Ez előtt állva, feltűnik lelki szemeink előtt az ifju király, II. Lajos, harcra készülten, a halál sápadtságával arcán; s a távolból mintegy viszhangját véljük hallani ama vésznap morájának, melynek eredménye egy király, 20,000 magyar bajnok, 500 nemes, számos püspök s huszonnyolc mágnás este volt.

Három század mult el azóta, midőn száguldó paripák tombolva vágattak s harci kürtök hangzának itt. S most, három század után, dús kalászkok ringatóznak a téreken s vig pacsirta-dal hallatszik dobpergés és ágyumoraj helyett, s az esthómályban a szép kápolna estharangja mintegy visszahív az emlékek honából a jelenbe s figyelmessé tesz a szép fáktól körülvelt épületre, mely ama vészterhes csata emlékére emeltetett.

Még ezelőtt 50 évvel semmi sem volt Mohácson a csata emlékére, kivéve az országoton egy hidat,

mely a Cselye patakán emeltetett, s melyen valamely kontár által mázolja volt: mint küzdi itt a király, ki állítólag e helyen hunyt volna el, a halál-harcot. De a régi hid már romba dől, s vele együtt a hid falára alkalmazott festvény is elenyészett. A jelenlegi hidon semmi nyoma valamely emlékeknek, e helyett szép kápolna emelkedik, mely részint néhai Király József pécsi püspök alapítványából, részint egyesek adományaiból épült.

1750-ben Király József pécsi püspök 3000 v. forintnyi alapítványt tön oly célból, hogy évenként aug. 29-én isteni tisztelet és 3 nyelven szent beszéd tartassék az elhunyt bajnokok s a mohácsi gyásznap emlékére. Ezenkívül míg ő élt, több rendbeli adománynyal gazdagította az említett alapítványt. Az alapítvány feltételei: mondassék 12 mise, egy énekes nagy mise, és 3 nyelven egyházi sz. beszéd; továbbá vendégelje meg a helybeli plebános a misézőket, szónokokat, a városi előjárókat és az ünnepélyre érkező kitünőbb vendégeket, miért az alapítvány kamatjából bizonyos összeget huz. Ezen alapítvány 1858-ig annyira nevedett, hogy ehhez téve egyéb adományokat is, lehetséges lett a jelenlegi kápolnát fölépíteni. Királyon kívül különösen Girk György, a mostani pécsi püspök adakozott sokat azon eszme megtestesítésére, hogy itt a helyhez méltó épület emeltes-

sék, melyben az általa a kápolnának ajándékozott, s a mohácsi csatát ábrázoló két szép s nagy festmény is elférjen. Ma már a kápolnában diszeleg a két csatakép, s azonkívül az évenként, az aug. 29-iki gyászünnepély alkalmával közszemlére kitétetni szokott II. Lajos magy. király arcképe; továbbá: a mint Lajost az iszapsirból kiveszik.

Az aug. 29-ikén tartatni szokott ünnepély rendje következő: Korán reggel már megkezdődik az ünnepély helyén az isteni tisztelet, melynek fénypontját a hazafias magyar egyházi beszéd képezi, melynek tartására rendszeren valamely kitünő szónok kéretik fel. Fél tíz órakor a céhek összegyűlekeznek saját zászlóik alá s elől nemzeti lobogóval megindul a menet, melyben a város elöljárói, az intelligencia és a „mohácsi dalárda“ is részt vesznek. A városházától a gyászünnep helyére a városon keresztül haladva, a „dalárda“ éneklí a sz. beszéd előtti énekét, — azután következik a szónoklat, mely után a rendszeren szép számmal összesereglett sokaság teljes szívvel-lélekkel énekel 3 szakaszt az „Isten áld meg a magyart“ c. himnusból. A nagy mise alatt a „mohácsi dalárda“ énekel egy ezen alkalomra irt 10 darab arany pályadíjt nyert misét, melynek szövegét Garay Alajos irta, zenéjét

pedig Puksch Ferenc szerzé. Így mulik el az isteniszolgálat, mely után kiki kedves vendégeivel, mert idegenek minden évben szép számmal vannak, — hazatér, megvendégeli őket, mely alkalommal, mi magyar lakománál alig maradhat el, felköszöntések mondatnak a hazáért stb.

Este a dalárda hangversenyt rendez, fűszerezve az est élvét ünnepélyes prológ és hazafias szavalmányok által. Ezt tánc követi.

Hol Lajos állítólagos iszapsirja van, ott a most kicsinyke Cselye patak egy malomkereket hajt, mely malom előtt az országuton 3 ölnyi magas emlékoszlop emelkedik, egyes emberek buzgóságából, téglákból épült négyszögben. Ennek egyik részén II. Lajos látható, a mint fehér lováról lehányatlik. A szobor felett kőből faragott oroszlán szunyad. A festett kép alatt márványba vésve e szavak állanak: „Itt vergőde Lajos rettentő sorsu királyunk“ s erre következik egy aranyozott, irányt mutató kéz.

Továbbá: „Bajnoki itt hunytak!“ s végre:

„És te virulj gyásztér a béke malasztos ölében,
Nemzeti nagylétiünk hajdani sirja, Mohács!“

Halász Károly.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

— v — (*Dorée Gusztáv „cigánynői“*) aláírása van a mai számunk nyolcadik oldalán látható képnek. E nagynevű francia rajzólótól, kit III. Napoleon közelebb udvari művészsze nevezett ki, lapunk már több képet közlött, melyek utóbbika a „spanyol koldusok“ volt. Jelen művének tárgya szintén a spanyol népéletből s ennek azon osztályából van meritve, mely az egész világon elterjedt, — a cigányokéból, kiket Franciaországban cseheknek, (les bohemes,) Spanyolországban pedig gitanos-oknak hívnak; de ha névre különböznek is egymástól az egyes országokban, faji jellegük, jellemük mindenütt ugyanaz. Nálunk a férfiak született zeneszek, Spanyolországban nők született táncosnők — ha fiatalok, ha pedig vének, akkor kártyavetőnők; azaz életük hajnalában grátiák, alkonyán — boszorkányok. Művészünk még életképében is igyekezett e költői ellentétet egymásmellé állítani a szépség és rutságban; fény mellé az árnyékat, hogy az annál feltünőbb, emez annál sötétebb legyen.

— v — (*Uj igás állat.*) Az angolok Kelet-Indiában most elefántokkal szántatnak, s ezen harcias állat valóban igen békés munkás is. Az angol kovácsok hatalmas és igen erős ekéket készítenek s

azokat a Középtengeren, a szuezi szoroson, a Veres- és India-tengeren keresztül rendeltetésük helyére küldik. Az elefánt minden reggel, napfelkelte előtt megfogja vezetőjét övénel fogva, fölteszi hátára s kísétál vele a földekre. Az eke szarvait két szolga tartja s míg a nap fön van az égen, az elefánt folytonosan sétál az eke előtt, hatalmas domb-láncolatokat hagyván maga után, mert tudnivaló, hogy az elefánt ekéje ötödfél láb széles és negyedfél láb mély barázdákat von!

—v— (*Uj lélekzési készülék.*) Portsmouthban (Anglia) e napokban érdekes kísérletet tettek bizonyos készülékkel, mely lehetővé teszi a légzést a legsűrűbb füstben is. E hasznos készülék *tüzmentes* zsákból áll, mely két guttaperchacsó által közlekedésben van a szájjal. A készülék feltalálója hátára vévén a léggel megtöltött zsákot, belépett egy zárt szobába, hol jóeleve megnedvesített szalmát gyujtottak meg, úgy hogy a füst átláthatlanná vált, a kísérlettevő abban mégis *nyolc* pe rcig volt képes megmaradni. E kísérletet a feltaláló után mások is megtették, pedig a legjobb sikerrel. E találmánynak nagy haszna van tűzvészek alkalmával, mert vele a veszendő vagyon részét s a veszendő emberáldozatokat megmenthetni. Nálunk meg-

honosítását ajánljuk a tüzoltó társulat alapítója gr. Széchenyi Ödön figyelmébe.

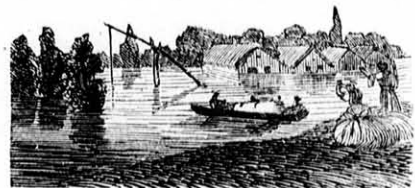
— (*A testi büntetés az angol hadseregnél.*) Minél nagyobb befolyást engednek a művelt népek a humanitásnak a fenyegetésekre, s minél inkább elismerik emberméltóságát azoknak, kik a büntető hatalom gyakorlására alkalmat nyújtanak: annál feltünőbb a kegyetlenség, melylyel a szabad és művelt Angolhon a „kilencfarku macskát“ alkalmazza a hadseregnél. A „D. Allg. Zeitung“ angol lapok után egy esetet közöl, melynélfogva egy 18 éves katona, egy rendőrhivatalnokkal történt civódás miatt 6 havi kényszermunkára és 50 korbácsra ítéltetett. Leirhatatlan a kin, mit a gyermek kiállott az embertelen csapások alatt. Övig meztelen s karóhoz kötve, állati ordítással fogadta az ütések; hátáról darabokban szakadt a hús, és sokan a jelenvolt katonák közül elájultak, mielőtt a végrehajtás véget ért volna. (J. K.)

— (*A hadseregek és csaták nagyszerűsége a közép-, régi- és őskorban.*) Az ujkor, de főként a legujabb kor oly tökélyre emelte az öldöklő harci fegyvereket, hogy egyes csatában csaknem egész hadsereget semmivé lehet velök tenni; ilyen fegyverek 1859-ben a vontesövű ágyuk, és jelenleg a gyütüs puskák voltak. Az ujkor nagyszerű hadseregeket és véres csatákat is tud felmutatni, minők: *Marengo, Jéna, Auszterlicz, Lipcse, Waterloo, Magenta, Solferino stb.* és legközelebb a *königsgrützi* nagy csata. De ha a történelem lapjait forgatjuk, a közép-, ó- és őskor népeinél még nagyobb hadseregeket és véresebb csatákat fogunk találni. Nagyszerűek voltak a népvándorlás korszakában egyes nemzetek hadai. Így többek között *Attila* hun fejedelem hadserege, midőn Galliára rontott 700,000-re ment; elébe *Aetius* római hadvezér szövetségeseivel ugyanily nagy hadsereget vezetett, s a catalauni sikságon vívott csatában összesen 300,000 ember esett el. — Az első kereszties hadjáratban *Amiens* Péter vezetése alatt 300,000 kereszties vitéz vonult a szent földre, kik a niceai ütközetben csaknem mindnyájan elestek. — *Bouillon* *Gottfried* vezérlete alatt 600,000 harcos indult Palestinába; midőn Jeruzsálem falai alá érkeztek, e hadsereg 60,000 emberre olvadt le. — *A 2-ik kereszties hadjáratban* 1 millió gyalog és 140,000 páncélos lovas özönlött Jeruzsálem felé, de e nagyszerű hadsereg is csaknem egészen megsemmisült. Nem lesz érdektelen még megemlíteni, hogy a kereszties hadjárat 200 évig tartott és 7 millió ember életébe került. — *Dsengisz-khán* serege, melylyel egész Ázsiát és Európa nagy részét

előzönlötte, többre ment 6 milliónál; *Timur-Lenk* serege nemkülönben másfél milliónál. — *A cimberok és teutonok* 300,000 emberrel lépték át az Alpesekeket, s midőn *Marius* által *Vercelli* mellett, Róma építése után 657-ik évben megverettek, 200,000 maradt halva a csatatéren. — *Junius Camillus* idejében *Brennus* 300,000 emberrel rontott az olasz földre, de e 300 ezer emberből egy se tért vissza hazájába. — *Az első puni hadjáratban* a rómaiak és karthagóiak részéről 1 millió ember veszett el, és 1200 hajó semmisült meg. — *A 2-dik puni háboruban* *Hannibal* *Cannae* mellett 50,000 római páncélos vitézt semmisített meg. — Lássuk végre a hajdankort. *Herodot* és a legrégebb írók mesés nagyságu hadseregekről tesznek említést; így *Ninus* királynak hadserege, melylyel Felső-Ázsiának legtöbb tartományait meghódítá, 1 millió 7 százezer gyalog és 200,000 lovas harcosból állott, 16 ezer kaszakocsival ellátva. — *Semiramis* 3 millió gyalog, félmillió lovas és százezer tevén ülő harcossal rontott Indiára, de az indiai fejedelmek még nagyobb hadsereggel mentek elébe, úgy hogy e két mesés nagyságu hadsereg összesen 9—10 millió harcost tett volna ki. — *Sesostris* egyiptomi király hadserege, melylyel Afrika egy részét, Ázsia legnagyobb részét és Európa keleti és déli tenger mellékét elfoglalta, 600,000 gyalog és 24,000 lovasból állott, 27,000 kaszakocsival és temérdek hadi hajóval ellátva; a hagyomány szerint e hadseregnek 1700 alvezére volt, kik *Sesostrissal* mind egy napon születtek s általa hadvezérekké neveltettek.

Közlő: *Kármán János.*

Képtalány.

(Megfejtése a 36-dik számban lesz.)

A 33-dik számban közlött képtalány értelme ez: „*Vétkony deszkakerítés.*“

megparancsolta a könyvtár s muzeum rendbehozatalát és megnyitását. — A császár mulatságai igen értetlenök; leggyakrabban a vidékre szokott kirándulni néhány mexikói kíséretében s ilyenkor meglátogatja a gunyhók lakóit s azokkal együtt eszi a tortillát (kukorica-lepenyt) és a pulqueot (egy kaktusz-faj nedvéből készült italt), vagy környezete nagy rémülésére órákig mászkál hegyeken föl, hegyeken le, hogy valamely szép vadat lőhessen a mexikói nemz. muzeum számára. Ilyenkor a főudvarmesternek kell főznie. — A császár környezetét jellemzi azon állítás, hogy a mexikóiak lopási betegsége oly nagy, mikép maguk a cs. palota hivatalnokai eddigelé már majdnem felét ellopták azon ezüstneműeknek, miket Miksa Európából vitt magával. Ezt különben a Mexikóban tartózkodó németek is költhették a benszülőttekre.

— *(István főherceg)* Bécsben van és a várpalotában lakik. Nyilvános tevékenységének ismét megkezdéséről, mint írják, alig lehet szó. István főhg magasfoku mellbajban szenved, s leginkább magyarországi birtokainak öcsésére, József főhercegre leendő átruházása végett tartozkodik jelenleg Bécsben.

— *(Türr tábornokról)* a „P. Ll.“-nak azt írják, hogy már e hó 2-ka óta Nándor-Fehérvárott mulat. *Kiss* kíséretében Bukurestből gőzösön Orsovára utazott, és Milanovacnál lépett szerb földre. Scovasso olasz konzul, Viktor Emmanuel király természetes fivére több ízben biztosítá, hogy audienciát fog neki szerezni a fejedelemnél. Ez azonban határozottan vonakodott a menekültet fogadni. Türr kétzer volt ugyan a nevezett konzullal Garasanin miniszterelnöknél, de ez sem fogadta el terveit. A fejedelem, s Garasanin végre elutaztak s most Türr csak Oreskoviccsal, egy ott élő volt osztrák tisztettel érintkezik. Ugy látszik, Szerbiában fenn akarják tartani a barátságos viszonyt a nagy szomszédal, Ausztriával s a kormány kényes helyzetbe jutott, midőn Ausztria egy régebbi egyezmény alapján Türrnek mint menekültnek eltávolítását kívánta, mert másfelől Türr még is csak olasz tábornok s e mellett a francia császárnak egy rokonát vette nőül. Azon igyekszik a szerb kormány, hogy Türrt önkényes eltávozásra bírja.

× *(Varsóból)* írják, hogy Lengyelországban 1866-ra megint ujoncállítás van elrendelve. E rendszabály kétségkívül csak arra való, hogy a kétségbeesésig sanyargatott lengyel föld összes fegyverfogható ifjúságát megfosztassék. Az ujoncozásnál a kormány rendkívüli szigorrt fejt ki, mert minden 1000 férfi lélek után rendes kiállításul négy, és az utolsó ujoncállítás hátraléka fejében minden 1000 férfi lélek után másfél ujoncot, összesen minden 1000 férfi lélek után 5 $\frac{1}{2}$ ujoncot követel. Az ujoncállításnak okt. 15-kétől nov. 17-kéig végbe kell menni. A megváltás 2000 rubellel fejenként meg van engedve.

+ *(A Napoleon-ünnepély Párisban.)* Páris aug. 15-kén, a jelenlegi császár uralkodása alatt tizenötödikszor ülte meg a Napoleon-ünnepet. Azon városrészek, melyekben a legtöbb kávéház, sörház és borház van, mint pl. a híres st. Antoine-külvé-

ros, leginkább föl voltak zászlózva, míg az új bulevardokon kevés zászló volt. Fél millió ember hullámozott az utcákon, azonban a tömeg még sem volt oly nagy, mint ezelőtt, mert hiányzottak az idegenek és a megyék lakosai, kik részint az üzletek rossz folyama, részint a kolerától való félelem miatt maradtak el. Mindazáltal a legelőnkebb élet mutatkozott az ünnepély főpontjain. A színházakba, hol ingyen előadások tartattak, oly tömegesen sereglettek, hogy a rendőrségnek alig sikerült a rendet föntartania. Három órákor kezdődtek a népjátékok s a mulatságok a hadastyánok terén. Roppant embertömeg gyűlt össze. A látványosságok közt, melyek ott megcsodáltattak, volt egy dioráma, mely „a sadowai csatát“ és „Garibaldi nagy ütközeteit“ mutatta, és egy porosz óriás, ki teljes egyenruhában, a gyűtős fegyver csodálatos eredményeit iparkodott megmagyarázni, melyeket a poroszok Caehországban kivívtak. Mint mindig Napoleon napján, úgy az idén is lelepleztetett néhány új épület.

× *(Klapka tábornokról és a magyar legióról)* sok különféle hírt közöltek volt bécsi és más német lapok. Most Klapka nyilatkozatot tesz közzé, melyben megcáfolja azt, mintha 7000-en lettek volna hadai. Összesen 1500 főből állott és 150 lóva volt a csapatnak, melynek vezetését a schillesdorfi táborban (Porosz-Sziléziában) jul. végén átvette. Aug. 3-án lépte át a legio a magyar határt, s megszállta Thurzófalvát (Thurzovkát,) de a fegyverszünet megkötéséről értesülve visszavonult a Kárpátokon.

× *(Nagyszarú tűzvész.)* Antwerpenben, hol az óriás 6—7 emeletes raktárak egymásmellé szorítva, petroliummal, gyapottal stb. tömve vannak, egyik ily raktárban tűz ütött ki, aug. 10-én 8 $\frac{1}{2}$ órákor. Tüstint megjelent a tűzoltó társulat és a katonaság; 1000 ember 28 vizipuskával látott a tűzoltáshoz s a petrolium elhordásához. A tűz dacára a zuhatagként aláömlő esőnek s a tűzoltó szerkek működésének, leírhatlan gyorsasággal terjedt, s csakhamar 4 raktár állott lángban. Mindent elkövettek a tűz tovább terjedésének gátlására, s ez sikerült is. De ama 4 raktárban temérdek gyapot, guano stb. levén, a kár 3—4 millió ftrra megy, s a petrolium még másnap d. u. is lángolt a pincékben, rémítő robbanásokat tett, a szomszéd házakat is megrongálta s a város egy részét veszélybe hozta.

× *(Konstantinápolyban)* a császári posztó és szőnyeg-gyár égett le 11-kén éjjel. A kárt egy millió ftra tessik. A tűz, mint hiszik, nem véletlenül támadt, s kapcsolatba hozták azon körülménnyel, hogy a hadügyministerium az igazgatótól a számadásokat bekívánta.

× *(A porosz trónbeszédet)* az atlanti huzal által szóról szóra távirozták Amerikába, úgy hogy két nappal azután, hogy azt Vilmos király elmondotta, Amerika valamennyi lapjában olvasható volt. A távirat 900 font sterlingbe, tehát 600 porosz tallérba (9000 forint) került, s ez összeget Peabody György, dúsgazdag amerikai polgár fizette meg. Peabody emberbaráti jelleméről és jótékony tetteiről is híres az atlanti tengeren innen és túl.

© (Tűz a cirkusban.) Párisban a Dejan lovarda pincéjében egy hordó terpentín-spiritus meggyuladt, iszonyu dőrejjel fellobbant, s az oldalépületek és ólak csakhamar lángban állottak. 40 ló szakította ki magát égő istállójából és nyargalt széjjel, nagy része égő nyereggel s leperzselt sörengnyel. A kapus kis házikójában oda égett, egy lovasz lángoló ruhában, ordítva szaladgált, mignem nagy ügygyel bajjal lefoglák, s földdel leborítva, a tüzet eloltották rajta, de a szegény ember más napra meghalt. Még borzasztóbb látvány volt, mikor a nézők közt híro terjedt, hogy Batty oroszlanai kiszabadultak ketrecökből. Halálra ijedten indultak futásnak a jelenlevők; azonban a veszély nem volt olyan nagy, mint gondolták. Bátor férfiak félrehúzták az oroszlan-ketrecet, s csak a kölykek szabadultak ki közülök, melyek játéknak is eredtek a közeli gyepen.

—v— (A nálunk is terjedő kholera) óvszereül jelesb orvosok tanácsai után következőket ajánlhatunk olvasóinknak: mindenek előtt nem kell félni; nem kell a rendesen folytatott életmódtól eltérni; a lakást jó minél gyakrabban szellőztetni; őrizzük meg a meghűléstől s ahogya akármily könnyű hasmenés jelentkeznék, azonnal orvoshoz kell folyamodni tanácsért. A kholera-ragály leginkább a betegek ürületeiből gyorsan kifejlődő metelyes, a légebe szálló anyag által terjed s azért ha ilyes beteg van a háznál, szükséges annak ürületeit azonnal eltávolítani s még az emésztő gödörben is beléje öntött gállickő-oldat által ártalmatlanná tenni. Egyébiránt egyáltalán ajánlatos a peshedt, bűzös helyeken vízbe öntött chlormeszet (fontja mintegy 20 kr) tartani, mely a légeben levő miazmákat (ragályos anyagot) megsemmisíti.

Nemzeti színház.

Előadásra ki van tűzve: aug. 26. *Szécsy Mária*, 27. *Kisértés*, 28. *Proféta*, Ellinger J. ur vendégjátékául. 29. *Navarrai királynő regéi*, 30. *Alarcos döl*, 31. *A oroszul örvölt leány*. Szept. 1. *Afrikai nő*, Ellinger J. ur vendégjátékául. — 4. *Fidelio*, 17. *Aesopus*, Rákossy Jenőttől, 1-ör.

Szerkesztői üzenetek.

— *Karcagra*: V. S-nak. Az érdekes cikket mielőbb közzé tesszük.

— Az „*Egy kis huszdrölog*“ lényegében már megjárt minden európai, ázsiai és amerikai lapot, még tán — afrikait is. Annak idejében mi is emlékeztünk róla.

— *M. Seigethre*: Sz. L-nak. Az elmaradást valóban nem a mi hibánk okozta; ha ezután még panaszra lenne ok, kérjük minket rögtön tudósítani. Az utóbb érkezett is kedves vendég volt, de hogy a régebben érkezettek ne nehezteljenek, csak akkor mutathatjuk be, ha a sor reá kerül.

— *Oroszódra*: Gy. V-nak. Megkaptuk s köszönjük. Bis dat, qui cito et — bis dat.

— *Kolozsvárra*: Sz. G-nek. Ama kedves levélbe burkolt üdítő pilulákért köszönet. Ily orvosságot szivesen repetálunk, mert ha némely izetlenség kényszerült enyelése után recidivázunk is, azok helyre hozzák gyomrunkat.

— *Szombathelyre*: T. I-nak. Nem jó az a vers, mert nincs annak semmi rokonsága a költészettel.

— *Palónyi Gézának*: Igen, de a tavalyira. A küldemény használható.

— *Gönyűre*: R. K-nak. A rajz igen jó, de nagyon kevés hieroglif.

— *B. Hunyadra*: H. B-nak. Mind a kettő az elfogadottak közé jutott.

— *Jankai József* urat kérjük, sziveskedjék minket a lapok után értesíteni: miben áll a dolog azon *versei megjelölését* illetőleg, melyekre előfizetéseket gyűjtött és szedett be, a begyűlt pénz egy részét a Vö ösmarty-szobor javára ajánlván től.

A sz. fohérvári előfizetők.

Előfizetési fölhívás

„HAZÁNK S KÜLFÖLD“

című ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti
KÉPES HETILAPRA.

Uj előfizetőink figyelmeztetéseül jelenthetjük, hogy lapunkban minden évnegyed végével be vannak fejezve a cikkek s így az előfizetők soraiba most belépők nem kapnak csonka példányt.

„Zrinyi és Frangepán“

című nagy színes jutalomképünket, milyennél diszesebbet magyar lap még sohasem adott, már az uj évnegyed végén megkezdhetjük szétküldeni s azt minden egész éves előfizetőnk megkapja (a 30 kr. csomagolási és bélyegilleték beküldése után), s fél éves vagy negyed éves előfizetőink is, ha már előfizetéseiket egész évre kiegészítették s a 30 krt is beküldötték.

Tavalyi „Dobozi“ című színesnyomású képünket, mely minden tisztas ház falainak díszítésére szolgálhat, előfizetőink kedvezménykép 1 frt s 30 kr. csomagolási díj beküldése mellett megkaphatják.

Előfizetési föltételek:

juliusztól—dec. végeig fél évre . . . 3 frt — kr.
juliusztól—szeptember végeig negyed évre 1 „ 50 „

juliusztól jövő júliusig egész évre . . . 6 frt — kr.
A kép csomagolási díja . . . — „ 30 „

Pest, június 10. 1866.

Szokoly Viktor,
a „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ szerkesztője.

Emich Gusztáv,
m. akad. nyomd., a „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ kiadója.